

Zondag 27 september 2009

Cantatedienst in de
Evangelisch-Lutherse Kerk Arnhem

"Liebster Gott, wenn werd ich sterben?"

(BWV 8)

Voorganger: ds. Klaas Touwen

Muzikale leiding: Susanne Paulsen

Medewerkenden:

Solisten:

Christel Gelderman
Falco van Loon
Hans Scholing

Koor: Bach-Ensemble Arnhem

Instrumentalisten:

Arjen Threels, Frits de Vries
Gudrun Herb, Maarten te Boekhorst
Cornelie Wannee, Adrian Martig
Paul Boekhorst, Inja Botden
Marcel Snijders, Alet Maasland

1 [Koor]

Liebster Gott, wenn werd ich sterben?
Meine Zeit läuft immer hin,
Und des alten Adams Erben,
Unter denen ich auch bin,
Haben dies zum Vaterteil,
Dass sie eine kleine Weil
Arm und elend sein auf Erden
Und denn selber Erde werden.

2 [Aria]

Was willst du dich, mein Geist, entsetzen,
Wenn meine letzte Stunde schlägt?
Mein Leib neigt täglich sich zur Erden,
Und da muss seine Ruhstatt werden,
Wohin man so viel tausend trägt.

3 [Recitatief]

Zwar fühlt mein schwaches Herz
Furcht, Sorge, Schmerz:
Wo wird mein Leib die Ruhe finden?
Wer wird die Seele doch
Vom aufgelegten Sündenjoch
Befreien und entbinden?
Das Meine wird zerstreut,
Und wohin werden meine Lieben
In ihrer Traurigkeit
Zertrennt vertrieben?

4 [Aria]

Doch weichet, ihr tollen, vergeblichen Sorgen!
Mich rufet mein Jesus: wer sollte nicht gehn?
Nichts, was mir gefällt,
Besitzet die Welt.
Erscheine mir, seliger, fröhlicher Morgen,
Verkläret und herrlich vor Jesu zu stehn.

5 [Recitatief]

Behalte nur, o Welt, das Meine!
Du nimmst ja selbst mein Fleisch und mein
Gebeine,
So nimm auch meine Armut hin;
Genug, dass mir aus Gottes Überfluss
Das höchste Gut noch werden muss,
Genug, dass ich dort reich und selig bin.
Was aber ist von mir zu erben,
Als meines Gottes Vattertreu?
Die wird ja alle Morgen neu
Und kann nicht sterben.

6 [Koraal]

Herrscher über Tod und Leben,
Mach einmal mein Ende gut,
Lehre mich den Geist aufgeben
Mit recht wohlgefasstem Mut.
Hilf, dass ich ein ehrlich Grab
Neben frommen Christen hab
Und auch endlich in der Erde
Nimmermehr zuschanden werde!

Toelichting bij de cantate

De cantate "Liebster Gott, wenn werd ich sterben" BWV 8 is gecomponeerd voor de 16e zondag na Trinitatis, 24 september 1724. De evangeliëlezing staat in Lucas 7: 11-17, het verhaal van de jongeling te Naïn, die door Jezus uit de dood werd opgewekt. Bach schrijft in 1724 een hele jaargang koraalcantates. Uitgaande van de evangeliëlezing kiest hij daarom voor het kerklied "Liebster Gott, wenn werd ich sterben" van Caspar Neumann als thema van deze cantate.

Met de keuze van dit lied wordt duidelijk wat Bach in de evangeliëlezing belangrijk vindt. Centraal staat deze keer niet het verlangen naar de dood. Dat zou ook in tegenstelling staan tot het juist terughalen van de jongeling naar het leven. Het gaat Bach in dit geval ook niet zozeer om Gods macht over dood en leven, hoewel het begin van het slotkoraal die indruk kan geven. Centraal staat in deze cantate, dat de mens niet bang hoeft te zijn voor de dood. Hoe sterk de angst voor het sterven bij de mensen aanwezig is, is te zien aan het feit dat de eerste drie delen van de cantate hierover gaan.

In het openingskoor weet Bach door zijn behandeling van de koraalmelodie en door de instrumentatie diep te ontroeren. Hij werkt met het contrast van de warme klank van oboe d'amore en hoorn aan de ene kant en een steeds herhaalde hoge toon in de fluitstem aan de andere kant. Het laatste symboliseert het luiden van de doods klok - steeds 24 keer, de uren van de dag! Duidelijk geïnspireerd door de tekst "meine Zeit läuft immer hin".

De delen 2 tot 5 zijn omgedichte strofen van hetzelfde kerklied. In de tenoraria gebruikt Bach het pizzicato van de cello om het tikken van de klok weer te geven. Opvallend zijn verder tekstuitbeeldingen zoals de toonherhalingen en korte notenwaarden bij "wenn meine letzte Stunde schlägt" en de dalende melodiën bij "zur Erden". Ook in het volgende recitatief blijft het karakter droevig. Opvallend zijn hier de harmonieën: alleen bij de woorden "Ruhe finden" en "befreien und entbinden" ontspannen de dissonante klanken. In de laatste tekstregel, waarin niet duidelijk is waarheen de "Lieben zerstreut und vertrieben" worden, zijn tonen van een heel andere toonsoort (ver weg) gekozen. De open slotcadens (phrygisch) laat het vraagteken horen. Na aria en recitatief waar de verschrikking van de dood wordt bezongen, volgt de centrale basaria van deze cantate. Pas nu wisselt het karakter. De hoop op de "zalige, vrolijke morgen" verschijnt in een dansachtige 12/8ste maat.

Ook in het volgende recitatief lijkt de doodsangst overwonnen. Gods trouw is immers elke morgen nieuw "en kan niet sterven", zo zingt de solopraan. In de muziek staat bij het laatste woord "sterben" zowel in de continuo-partij als in de sopraanpartij een dubbelkruis – ook hier zal bij Bach zeker een gedachte achter gezeten hebben.

Voor het slotkoraal gebruikt Bach niet alleen de toen moderne, erg geliefde melodie van Vetter maar ook Vetter's harmonisatie. Met deze warme melodie weet Bach de luisteraar niet alleen via het intellect maar ook emotioneel te

raken. Dat de inzetten niet in alle stemmen gelijk beginnen, komt hier mooi uit: in Bach's symboliek zou dit onverwachte begin kunnen betekenen: wees er altijd op voorbereid: je weet nooit wanneer de dood komt.

Susanne Paulsen

"Stichting Lutherse Kerkmuziek Arnhem", 2009-3
Giften of donaties: giro 8377446 St. LUKA, Pannerden
www.luthersegemeentearnhem.nl
E-mail: luka-arnhem@xs4all.nl

Volgende cantate: 24 december 2009, 21.30 uur Herrscher des Himmels (3e deel Weihnachtsoratorium) BWV 248-III

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door:

MUZIEKHANDEL BERGMANN B.V.
Koningstraat 19, 6811 DG Arnhem, tel. 026-4423014

BIGE ESKENS & VAN SCHRAVENDIJK ADVOCATEN

Cronjéstraat 8, 6814 AH Arnhem, tel. 026-4465757

